

оперативно-розшукову діяльність» [3], п. 1 ст. 8 якого передбачає право оперативних підрозділів опитувати осіб за їх згодою. Крім того, отримання відомостей за допомогою поліграфу не суперечить ч. 16 ст. 9 цього ж закону, відповідно до якої для одержання інформації забороняється застосовувати, зокрема, технічні засоби, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу. Таким чином, з метою недопущення порушення прав неповнолітніх необхідно внести доповнення до відповідних нормативно-правових актів, якими передбачити порядок проведення перевірки на поліграфі неповнолітніх при здійсненні ОРД: опитування неповнолітніх осіб за допомогою поліграфу може проводитися лише за згодою одного з батьків (особи, яка їх замінює), а з 16 років додатково і за згодою самого опитуваного, та в присутності одного з батьків (особи, яка їх замінює), а також психолога; необхідність застосування поліграфу має визначатися з урахуванням важливості інформації, яку потрібно перевірити, психічного та фізичного здоров'я неповнолітнього.

Список бібліографічних посилань: 1. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 21.09.2017). 2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.09.2017). 3. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 21.09.2017).

Одержано 29.09.2017

УДК 343.14

Карина Русланівна ГРИНЬ,

курсант 4 курсу факультету підготовки

фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НЕПРЯМІ ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Наукове обґрунтування значення, місця та безпосередньо ролі непрямих доказів під час процесу доказування нині досить актуальне. Значення непрямих доказів в кримінальному процесі полягає в достовірному установленні фактів, котрі мають становити проміжний етап самого процесу доказування в певному кримінальному провадженні.

Непрямий (побічний) доказ – це складний двоступеневий, а іноді і багатоступеневий акт. Побічний доказ спочатку прямо підтверджує якесь проміжне твердження, як приклад той факт погрози, який надходить від особи, а згодом, через це проміжне і друге, кінцеве твердження – факт спричинення тілесних ушкоджень тією ж особою [1].

Велика кількість науковців таких як С. В. Нікітін, В. Н. Щеглов, Ю. К. Осипов та інші мають спір, щодо того, чи можна вважати непрямі докази другорядними, порівняно із прямими. Більшість вважає, що використання непрямих доказів не допоможе дійти до однозначного висновку.

Проте на практиці під час кримінального провадження частіше можна зустріти побічні докази, за допомогою яких працівники органу Національної поліції отримують чіткі та достовірні висновки. Класифікація непрямих доказів є досить важливою та необхідною умовою їхнього дослідження.

Використовуючи напрацювання вчених-процесуалістів та беручи до уваги вказані вище вимоги, можна дати таку класифікацію непрямих доказів:

1. Залежно від елементів предмета доказування, непрямі докази поділяються на ті, які встановлюють: а) чітку подію злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину); б) винність обвинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину; в) обставини,

що впливають на ступінь тяжкості злочину, а також обставини, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують чи обтяжують покарання; г) характер і розмір шкоди, завданої злочином, а також розмір витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння.

2. Залежно від характеру фактів, які встановлюються: а) непрямі докази, які встановлюють позитивні факти (наявність тієї чи іншої суттєвої для кримінальної справи обставини); б) непрямі докази, які встановлюють негативні (заперечувальні) факти (відсутність певної обставини, існування якої припускалось). При цьому негативний факт замінюють в ході доказування позитивним фактом. Обвинувачений, стверджуючи, що він не був в момент вчинення злочину на місці його вчинення, доводить тим самим, де він знаходився в цей момент, і це вже носить характер доказування позитивного факту.

3. Залежно від структури доказування проміжного факту: двохступеневі; трьохступеневі; багатоступеневі.

4. Залежно від виду системи непрямі докази поділяють на:

а) послідовні. Сюди входять непрямі докази, які встановлюють ланцюг висновків, що будуються шляхом встановлення одного проміжного факту, згодом іншого, та забезпечують взаємозв'язок проміжного факту із предметом доказування;

б) підкріплювальні. Їх формують докази, що взаємно підкріплюють один одного та утворюють певну сукупність, що забезпечує одержання достовірного висновку;

в) субсидіарні. Йдеться про ті непрямі докази, що посилюють чи послаблюють значення того чи іншого побічного (проміжного) факту за певних умов у конкретній кримінальній справі;

г) виключення несумісних фактів. Сюди належать непрямі докази, які спростовують несумісні, конкурентні версії, унеможливаючи неправильні висновки при доказуванні у кримінальній справі [2].

Процес доказування непрямыми доказами в кримінальному провадженні проходить у два етапи: на першому етапі виявляється та встановлюється безперервний зв'язок безпосередньо усіх непрямих доказів між собою в рамках конкретної системи, заключною метою яких є встановлення «проміжних» фактів; на другому ж етапі встановлюється безперервний зв'язок між «проміжними» фактами та обставинами, котрі складають сам предмет доказування. Відповідно, встановлення зазначених зв'язків складає фундамент безпосередньої належності непрямих доказів.

Перехід від ймовірності до достовірності в доказуванні непрямыми доказами можливий лише завдяки фактору системності, наявності зв'язків між компонентами системи – непрямыми доказами та «проміжними» фактами. Визначення достатності непрямих доказів передбачає з'ясування питання про те, який об'єм відповідного елемента предмету доказування «заповнює» той чи інший «проміжний» факт з одного боку, та чи складає їх сукупність необхідну фактичну підставу для висновку про наявність всіх обставин, що підлягають доказуванню (тобто чи встановлює система «проміжних» фактів з достатньою повнотою елементи предмету доказування) [4].

Для застосування правил використання непрямих доказів необхідно встановити: чи відібрана інформація є доказом, тобто чи містить вона відомості, на основі яких у встановленому законом порядку наділені процесуальним законом суб'єкти встановлюють наявність чи відсутність обставин, які входять до предмету доказування у кримінальній справі; чи ця інформація безпосередньо вказує на обставини предмету доказування чи опосередковано (тобто чи є ця інформація прямим чи непрямим доказом).

При оперуванні непрямыми доказами доцільно застосовувати наступні правила:

1) необхідно встановити з повною достовірністю кожен непрямий доказ в рамках конкретної підсистеми, а також кожен «проміжний факт», на який направлена ця підсистема непрямих доказів;

2) необхідно встановити всі можливі форми зв'язку непрямих доказів з обставинами предмету доказування;

3) у кожній кримінальній справі повинні бути встановлені всі відомості, які можуть мати значення непрямих доказів, а для цього повинні бути зібрані та перевірені всі ті джерела, з яких ці відомості отримуються;

4) всі непрямі докази, які можуть бути покладені в основу вироку суду, повинні володіти ознаками системи, тобто бути належним чином впорядкованими та володіти властивостями цієї системи, підтверджувати або спростовувати ту чи іншу обставину, яка відноситься до предмету доказування у конкретній кримінальній справі;

5) необхідно встановити наявність об'єктивного зв'язку між „проміжними фактами» та обставинами предмету доказування;

6) слід враховувати зв'язки непрямих доказів не лише між собою, але й з іншими доказами (прямими), наявними у кримінальній справі [3].

Отже, непрямі докази – це інформація, чи відомості про факти, на підставі якої у визначеному законом порядку особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор, суддя або суд побічно/опосередковано встановлюють наявність або відсутність обставин, які входять до предмету доказування, відношення яких до справи не очевидне і може бути виявлено лише під час глибокого аналізу їх природи, суті та співставлення з іншими такими ж обставинами та які мають значення для правильного вирішення справи. Ознайомившись із великою кількістю тез та наукових статей щодо доказів та доказування в кримінальному процесі є великий спір стосовно думки В.В. Молчанова, який стверджував, що прямі докази є більш важливими та основними, а непрямі докази, тими за допомогою яких майже неможливо отримати достовірний висновок. Докази та їх джерела створюють нерозривну єдність і співвідносяться як інформація та її джерела. Для досягнення необхідної мети, а саме встановлення істини необхідна взаємодія прямих і не прямих доказів. Вони взаємодоповнюють один одного, що значно полегшує

Список бібліографічних посилань: 1. Багрій М. В. Форми зв'язків у системі непрямих доказів при доказуванні у кримінальній справі. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2007. Вип. 45. С. 206–212. 2. Багрій М. В. Класифікація непрямих доказів у кримінальному процесі України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2008. Вип. 47. С. 226–232. 3. Ряшко О. В., Комісарчук Ю. А. Значення, класифікація та правила використання непрямих доказів у кримінальному процесі. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 374–381. 4. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування. Київ, 2005. 272 с.

Одержано 08.10.2017

УДК 343.13

Анастасія Володимирівна ДАНИЛЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7721-2955>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Неповнолітня особа, яка приймає участь у кримінальному провадженні потребує особливого відношення до себе як під час проведення досудового розслідування і судового розгляду. При чому лише дотримання всіх вимог кримінального процесуального законодавства у роботі з неповнолітніми підозрюваними може принести позитивні результати у вигляді прийняття найбільш справедливого рішення та попередження скоєння даною особою кримінальних правопорушень в майбутньому. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий в 2012 році у 38 главі регламентує процедуру